

виявлення та задоволення освітніх потреб педагогів, вивчення специфіки освітніх процесів, їх модернізацію.

Висновки. Таким чином, розглянувши управління післядипломною педагогічною освітою як складовою освіти в Україні, ми дійшли певних висновків. Глобалізаційні процеси суттєво впливають на регулювання системи освіти усіх без винятку держав, оскільки саме освіта формує та конститує культурні потреби, смислотвірчі орієнтири, базові цінності всіх членів суспільства. Післядипломна педагогічна освіта у даному контексті розглядається нами як один із найважливіших напрямів діяльності будь-якої держави, адже забезпечує розширення й оновлення професійних знань, розвиток компетенцій та набуття практичного досвіду дорослими людьми упродовж значного періоду свого життя.

Функції післядипломної педагогічної освіти як складової освіти в Україні багатоаспектні та поліфункціональні й розглядаються нами як функції організованих систем (педагогічних, соціальних, технічних), що забезпечують реалізацію мети даної галузі освіти, підтримку діяльності, сталість та розвиток певних структурних елементів.

Модернізація механізмів управління післядипломною педагогічною освітою має передбачати послідовну реалізацію комплексу взаємопов'язаних заходів, зокрема компетентнісного підходу та різних форм навчання, наприклад, формального, неформального, спонтанного (позаформального), безперервного, дистанційного.

Подальші наші дослідження плануємо спрямувати на аналіз досвіду системи післядипломної педагогічної освіти зарубіжних країн із метою виокремлення позитивних напрацювань та розробки конкретних механізмів їх реалізації в системі післядипломної педагогічної освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.05.2019).
2. Колесник В.Ю. Становлення та розвиток політики Європейського Союзу у сфері освіти / В.Ю. Колесник // Вісник Чернівецького факультету національного університету «Одеська юридична академія». – 2014. № 1. – С. 232–250.
3. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Кузьмінський Анатолій Іванович. – К., 2003. – 443 с.
4. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку : [монографія] / В. І. Луговий ; [за заг. ред. акад. О. Г. Мороза]. – К. : МАУП, 1994. – 196 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf__ (дата звернення: 21.05.2019).
6. Олійник В. В. Післядипломна педагогічна освіта / В. В. Олійник // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 682–683.
7. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова. – К. : Шкільний світ, 1998. – 176 с.

Дата надходження до редакції: 23.05.2019 р.

УДК 373.027:8

DOI: 10.37026/2520-6427-2019-99-3-51-55

Андрій ХАБЮК,

аспірант кафедри педагогіки та соціального управління Національного університету «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ»

У статті охарактеризовано зміст і цілі предмета «Захист Вітчизни», а також розглянуто вимоги до його викладання. Висвітлено особливості фахової діяльності та можливості вдосконалення професійної підготовки вчителя, який викладає дану дисципліну.

Ключові слова: навчальний предмет, учитель предмета «Захист Вітчизни», підготовка вчителя, фахова діяльність, професійна підготовка.

В статье охарактеризованы содержание и цели предмета «Защита Отечества», а также рассмотрены требования к его преподаванию. Освещены особенности профессиональной деятельности и возможности совершенствования профессиональной подготовки учителя, который преподает данную дисциплину.

Ключевые слова: учебный предмет, учитель предмета «Защита Отечества», подготовка учителя, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка.

The article highlights the peculiarities of the professional activity of the teacher of the subject «Protection of the Fatherland», namely: taking into account the specifics of military training; orientation to the current state and prognostic trends in the development of the military industry in the context of the real political situation in Ukraine; taking into account the interaction with physical culture; securing division into military and medical training; specifying and adjusting the general objectives of teaching to the specifics of the content of the subject «Protection of the Fatherland»; an integrative approach to learning technologies; the need for special training of the teacher of the subject «Protection of the Fatherland»; the development of a specific method of integrated training in the professional training of the teacher of the subject «Protection of the Fatherland»; providing retraining and advanced training. The possibilities of improving the teacher's professional training in the subject «Protection of the Fatherland» (studying the students with the principles of normative-legal provision of civil defense, protection of life and health, understanding of students' own duty regarding the protection of Ukraine, obtaining knowledge about the tasks of the Armed Forces of Ukraine and other military formations; assimilation of the principles of protection of the Fatherland, civil protection, medical assistance; psychological training of students for the protection of the state; training of students to protect the country; orientation of young people to serve in the Armed Forces of Ukraine and other military formations established by the current legislation, to protect life and health, to ensure personal safety and security of others, etc. Specific problems of personnel training are identified, including the practical absence of institutions of higher education who are preparing and the retraining of teachers of this subject, the constant need for their retraining due to changes in the socio-political situation in the country, etc. The content, goals of the subject «Protection of the Fatherland» and the requirements for its teaching are described.

Key words: teacher of the subject «Protection of the Fatherland», teacher training, professional activity, professional training, educational subject.

Постановка проблеми. Нині спостерігається сукупність якісних зрушень в освіті, коли акцент робиться не на масовості підготовки фахівців різноманітних галузей, а на вихованні в них здатності до постійного професійного вдосконалення й саморозвитку. При цьому «найважливішою властивістю, якої набуває освіта, стає гнучкість, здатність до переналадження – це стосується як освітньої системи, так і її продукту – фахівця; перехід від засвоєння інформації до формування якостей, необхідних для творчої діяльності та постійного засвоєння нової інформації. Основним орієнтиром освіти є *формування творчої особистості*, що здатна саморозвиватися» [6, с. 16]. Радикальні перетворення, що відбуваються сьогодні, породили актуальну проблему матеріально-духовного розвитку кожного фахівця в сучасних умовах.

Складність удосконалення професійної підготовки вчителя предмета «Захист Вітчизни» пов'язана з тим, що крім загальних проблем педагогічної підготовки вчителів виникають і доволі специфічні проблеми. Зокрема, це – нові тенденції в процесі здобуття освіти, особливості підвищення кваліфікації (професійний і педагогічний аспекти), професійне вдосконалення, яке передбачає не лише здобуття предметних знань, навичок та методичної підготовки,

а й уміння проектувати навчальні програми або ефективно їх використовувати. Все більше уваги останнім часом приділяють науковій організації керованого і передбачуваного педагогічного процесу.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У науково-педагогічній літературі розглядаються критерії оцінки якості підготовки сучасних фахівців (О. Єсіна); якість освіти як результат, процес та освітня система (І. Кінаш); міждисциплінарна інтеграція знань у педагогічних системах (В. Курок); теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн (О. Пометун); пріоритети професійної підготовки вчителя (В. Семиченко); формування професійної компетентності фахівця (Н. Уйсімбаєва); професійна діяльність учителя предмета «Захист Вітчизни» (С. Дятленко, В. Ганчева, С. Василенко, С. Жевага) тощо. Водночас особливості й проблеми підготовки кадрів для викладання предмета «Захист Вітчизни» залишаються малодослідженими, що й зумовило вибір теми пропонованої статті.

Мета статті – на основі виявленої специфіки фахової діяльності вчителя предмета «Захист Вітчизни» обґрунтувати особливості його професійної підготовки та підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення високої якості підготовки фахівців – основне завдання будь-якого закладу вищої освіти. Ще більшої значущості це питання набуває у зв'язку з вимогами сучасності та глобальними проблемами суспільства. Перегляд пріоритетів і цінностей освіти в Україні зумовлений «переходом від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій, що змінює всі аспекти життя й діяльності суспільства в цілому та окремої людини зокрема» [1, с. 84]. Загалом якість – це одна з найважливіших філософських категорій. У високій якості надаваних освітніх послуг зацікавлені всі: і держава, що виступає гарантом національних інтересів; і роботодавці, які потребують висококваліфікованих працівників; і кожна окрема особа, що здобуває освіту. Якість освіти значною мірою залежить «від активності на заняттях того, хто навчається, від бажання кожного студента розвиватися і самовдосконалюватися, від здатності та готовності використовувати набуті знання тощо» [3, с. 364].

Для сучасного суспільства «необхідно формувати спеціаліста, який здатний не лише творчо використовувати інформацію, а й самостійно здобувати і застосовувати її у складних і несподіваних ситуаціях, ставити завдання та знаходити шляхи їх вирішення» [7, с. 29].

Актуальні на сьогодні форми навчання студентів, зокрема й майбутніх учителів, є недостатніми. Молоді педагоги не готові до творчої реалізації завдань навчально-виховного процесу в сучасній школі. Передбачення майбутніх можливих ситуацій і симуляція різноманітних способів їх вирішення рідко або лише частково впроваджуються на дидактичних заняттях у вищій школі. Та найбільшим недоліком є відсутність відповідної системи навчання майбутніх учителів, яка інтегрує теоретичні знання і практичні навички та вміння. Методи й ресурси навчання, які застосовують щодо підготовки майбутніх фахівців, не відповідають сучасним вимогам педагогічної освіти.

Концепція інтеграції обґрунтовує доцільність змін у сучасній вищій школі [5, с. 88]. Стандарти педагогічної підготовки і кваліфікаційні вимоги мають бути основою розробки нових програм здобуття освіти педагогів, які готують їх до інтегрованого або блокового навчання.

У контексті нашого дослідження доцільно розглянути педагогічні цінності особистості вчителя, які науковці тлумачать і як умову, і як результат продуктивної професійної діяльності. Так, В. Сластьонін виокремлює такі педагогічні цінності: загальнолюдські (людина, дитина, вчитель, творча індивідуальність), духовні (педагогічні теорії, педагогічний досвід, способи педагогічного мислення), практичні (педагогічні технології, освітні системи, способи діяльності тощо), особистісні (педагогічні здібності, індивідуальні якості, ідеали, цінності) та інші [8, с. 112]. Професійно-педагогічні цінності відображають взаємодію суспільного та індивідуального в особистості майбутнього вчителя. Вони формуються під час навчальної та професійної діяльності. Студент реалізує засвоєні професійно-педагогічні цінності, зіставляючи їх із власними інтересами та потребами. Отже, рівень професійного розвитку майбутнього вчителя залежить від того, які саме цінності увійдуть до його свідомості.

Викладання дисципліни «Захист Вітчизни» спрямоване на досягнення завдань загальної середньої освіти – це, зокрема: розвиток і соціалізація особистості вихованців, виховання в учнів національної самосвідомості та культури загалом, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення й поведінки, розвиток здібностей до творчості, прищеплення дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, формування спроможності до саморозвитку й самонавчання за глобальних змін і викликів. Основний фактор розвитку такої особистості – становлення власної життєвої позиції, вміння її обґрунтувати і відстояти, набуття навичок упровадження отриманих знань у реальні умови під час виконання конкретних завдань.

Відповідно до Конституції України захист Вітчизни – це обов'язок громадян України, найважливіша функція держави. Людські безпека, життя та здоров'я – найвища соціальна цінність нашої країни.

Згідно з чинним законодавством навчальна дисципліна «Захист Вітчизни» належить до інваріантної складової Типових навчальних планів ЗЗСО III ступеня, затверджених наказом МОН України.

Основними завданнями предмета «Захист Вітчизни» є: формування в учнів життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту Вітчизни та дій у надзвичайних ситуаціях; системного бачення військово-патріотичного виховання як складової національно-патріотичного виховання. Основний засіб упровадження означеної мети – компетентнісний підхід у навчальному процесі на базі основних компетентностей як наслідку навчання.

Для реалізації зазначеної мети необхідно використовувати комплекс навчальних і виховних завдань, а саме: ознайомлення вихованців із засадами нормативно-правового забезпечення захисту Вітчизни, цивільного захисту, охорони життя та здоров'я; розуміння учнями власного обов'язку щодо захисту України за можливої загрози суверенітету й територіальній цілісності держави; отримання знань про завдання Збройних сил України та інших військових формувань, а також притаманні їм особливості; засвоєння засад захисту Вітчизни, цивільного захисту, домедичної допомоги, психологічна підготовка вихованців до захисту держави; підготовка учнівської молоді до захисту країни, профорієнтації молоді до служіння у Збройних силах України та інших військових формуваннях, установлених чинним законодавством, до захисту життя і здоров'я, забезпечення особистої

безпеки й безпеки інших за надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу.

Дисципліна «Захист Вітчизни» – обов'язковий навчальний предмет у 10-му та 11-му класах ЗЗСО, який передбачає також навчально-польові й навчально-тренувальні заняття. Юнаки й дівчата вивчають дисципліну порізно. При цьому в обох випадках вона має назву «Захист Вітчизни» (з уточненням «Основи медичних знань» для групи дівчат).

Навчально-польові та навчально-тренувальні заняття проводять для практичного закріплення рівня знань, умінь і навичок учнів в 11-му класі наприкінці навчального року. Триденні навчально-польові та навчально-тренувальні заняття проводяться на базах військових частин, комісаріатів, лікувально-оздоровчих та базових навчальних закладів. Обласні, міські/районні військові комісаріати й органи місцевого самоврядування беруть участь в організації проведення занять.

Основна організаційна форма вивчення дисципліни «Захист Вітчизни» у ЗЗСО всіх типів – урок, який проводить учитель відповідно до календарно-тематичного планування та навчального плану, складених згідно з навчальною програмою.

Уроки з означеної дисципліни мають практичне спрямування, а викладання предмета забезпечує психологічну підготовку учнів до захисту Вітчизни. Морально-психологічна підготовка полягає у формуванні морально-психологічної готовності та спроможності вихованців виконувати необхідні завдання, долати труднощі в разі надзвичайних ситуацій, витримувати навантаження тощо. Із цією метою на уроках і тренуваннях учителі забезпечують належні умови. Засвоєння основ цивільного захисту відбувається в групах – окремо для юнаків і дівчат.

Оцінювати успіхи учнів на уроках захисту Вітчизни слід за такими видами діяльності: засвоєння техніки виконання вправи, здійснення навчального нормативу, виконання завдань на уроці, засвоєння теоретико-методичних знань.

На основі визначених основної мети і завдань та згідно з Державним стандартом предмет вивчають за трьома змістовими лініями: основи військової справи та військово-патріотичне виховання; основи попередження й захисту в надзвичайних ситуаціях; основи медичних знань, надання домедичної допомоги. Юнаки вивчають такі розділи: Збройні сили України на захисті Вітчизни; міжнародне гуманітарне право; тактична підготовка; вогнева підготовка; статuti Збройних сил України; стройова підготовка; військова топографія; прикладна фізична підготовка; військово-медична підготовка; основи цивільного захисту. Дівчата опановують основи цивільного захисту; міжнародне гуманітарне право про захист цивільного населення; основи медичних знань і допомоги; домедичну допомогу в надзвичайних ситуаціях; допомогу та догляд за хворими. Розділ програми «Засади цивільного захисту» є спільним для групи юнаків та дівчат.

Варто наголосити на неабиякій ролі сучасних технологій зі збору та обробки космічних та авіаційних даних на території проведення бойових дій для локалізації військових підрозділів і бойової техніки ворога. Для того, щоб практично закріпити рівень знань, умінь та навичок учнів, наприкінці навчального року проводять навчально-польові заняття (збори), застосовуючи навчально-методичну базу військових частин, певних кафедр ЗВО, військових комісаріатів, оборонно-спортивних, військово-оздоровчих таборів,

базових навчальних закладів, центрів допризовної підготовки тощо. Їх організацію і проведення планує керівник закладу освіти згідно з чинними вимогами.

Професійна підготовка вчителів захисту Вітчизни може бути реалізована як здобуття освіти, підвищення кваліфікації, професійне вдосконалення. Оскільки перший етап професійної підготовки був розглянутий докладніше, варто зупинитися на деяких проблемах, що сьогодні набувають особливої актуальності під час наступних двох етапів.

Підвищення кваліфікації вчителів предмета «Захист Вітчизни» розглядаємо у двох аспектах: педагогічному і професійному. Найвищим рівнем кваліфікації в певній галузі діяльності є творчість. Педагогічний аспект передбачає освоєння інноваційних методик навчання. Методика організації навчання безпосередньо залежить від міри і темпів розвитку науки та техніки в кожній країні.

Структура діяльності вчителя означеного предмета в напрямі професійного вдосконалення визначається специфікою особистості вчителя, засобами і матеріальними умовами навчання, а також соціальними умовами.

Професійне вдосконалення вчителя предмета «Захист Вітчизни» передбачає освоєння програмування з метою комп'ютерної підтримки навчання, яку можна визначити як будь-які цілі, що сприяють поліпшенню процесу навчання, проектуванню, технічним дослідженням тощо.

Зазначимо, що важливим компонентом роботи вчителя є вміння проектувати навчальні програми та ефективно їх використовувати. Навчальна система має поєднувати в собі не лише властивості експертних і гіпертекстових систем, але й ураховувати індивідуальні особливості особи, яка навчається, що дозволить організувати процес навчання, спрямований на конкретного індивіда.

Висновки. Отже, зважаючи на означене вище, нами виявлено такі *особливості професійної діяльності та підвищення кваліфікації вчителя захисту Вітчизни*: врахування специфіки військової підготовки; орієнтація на сучасний стан і прогностичні тенденції в розвитку військової галузі в контексті реальної політичної ситуації в Україні; взаємодія із фізичною культурою; забезпечення поділу на військову та медичну підготовку; конкретизація та коригування загальних цілей навчання відповідно до специфіки змісту предмета «Захист Вітчизни»; інтегративний підхід до технологій навчання; необхідність спеціальної підготовки вчителя означеної дисципліни,

оскільки така підготовка практично є невизначеною; розробка конкретної методики інтегративного навчання у професійній підготовці вчителя; забезпечення перепідготовки і підвищення кваліфікації.

До **перспектив подальших наукових досліджень** в означеному напрямі відносимо аналіз використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці вчителя захисту Вітчизни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єсіна О. Г. Критерії оцінки якості підготовки сучасних фахівців / О. Г. Єсіна // Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : НМетАУ, 2012. – Вип. 7. – С. 84–90.

2. Захист Вітчизни : навч. програма для навч. закладів системи заг. середньої освіти, рівень стандарту [Електронний ресурс] // Наказ МОН України № 1407 від 23.10.2017. URL: mon.gov.ua (дата звернення: 05.06.2019).

3. Кінаш І. П. Якість освіти як результат, процес та освітня система / І. П. Кінаш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.5. – С. 363–368.

4. Книга вчителя предмета «Захист Вітчизни» : довідково-метод. видання / упор. С. М. Дятленко, В. І. Ганчева, Є. Ю. Василенко, С. І. Жевага. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 624 с.

5. Курок В. П. Міждисциплінарна інтеграція знань у педагогічних системах. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ / В. П. Курок. – 2015. – № 1. – С. 82–89.

6. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / О. І. Пометун ; за заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – С. 16–24. – (Серія «Бібліотека з освітньої політики»).

7. Сергеева Л. М. Управлінські навички молодшого спеціаліста: теорія та методика формування : монографія / Л. М. Сергеева ; за ред. С. О. Сисоевої. – Київ, 2001. – 202 с.

8. Сластиenin В. А. Общая педагогика : учеб. пособие для студентов высш. учеб. завед. / В. А. Сластиenin, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Сластиенина. – Москва : Владос, 2003. – Ч. 1. – 256 с.

Дата надходження до редакції: 12.06.2019 р.